

Grote zilverreiger op de slaapplaats. Foto: Erik de Lange

Slaaptrek

Door Erik de Lange

Het geluid van grote groepen overvliegende ganzen, terwijl ik als kind lekker in bed lag. Aan deze herinnering moest ik denken toen me werd gevraagd dit artikel te schrijven. Wat ik toen niet wist en nu wel weet, is dat veel van dit geluid afkomstig moet zijn geweest van slaaptrek. Van de foerageergebieden in de Alblasserwaard naar de slaapplek op open water in de Biesbosch of de Merwede. Dat is dan ook gelijk wat slaaptrek is: gerichte, dagelijkse vliegbewegingen van foerageerplekken naar slaapplaatsen. Soms maken vogels onderweg nog gebruik van een voorverzamelplaats waarna ze in een groter aantal verder vliegen naar de echte slaapplaats. Dit is bijvoorbeeld te zien bij spreeuwen.

Een slaapplaats is een vaste locatie waar vogels uit de omgeving zich concentreren om gezamenlijk te slapen. Daar is wel veel variatie in; qua aantallen vogels op de slaaptrek, het tijdstip van vertrek, het te vliegen aantal kilometers en de locatie van de slaapplaats. Want er zijn best een aantal soorten die aan slaaptrek doen: van halsbandparkiet tot waterpieper en van meeuw tot koereiger. Slaaptrek van meeuwen is heel zichtbaar vind ik, als ik nu in de schemer in mijn tuin ga zitten zie je kleine groepjes overvliegen in een doelgerichte, rustige vlucht. Heel anders dan het rondhangen en rondcirkelen van overdag om te kijken of ze ergens een boterham kunnen snaaien.

Twee soorten wil ik er in dit artikel even uitlichten omdat ik daar in de winter regelmatig wat tijd aan besteed: de waterpieper en de grote zilverreiger. (De waterpieper is sowieso een interessante vogel in een nummer met het thema migratie: ze maken in Europa meer een oost-west- dan een noord-zuid-beweging. Maar goed, dat is niet voor dit verhaal).

Grote zilverreiger

De grote zilverreiger is een grote, witte en dus opvallende vogel die in de winter een algemene verschijning op Voorne-Putten is geworden. De vogels foerageren overdag in een groot gebied, vaak zijn ze alleen, maar ze zoeken voor de nacht een gezamenlijke slaapplaats op. Een gezamenlijke slaapplaats betekent meer veiligheid, maar er wordt ook gezegd dat vogels onderling informatie uitwisselen. Het is dus op meerdere manieren nuttig om elkaar op te zoeken. Grote zilverreigers komen vaak alleen, maar soms ook in kleine groepen naar de slaapplaats gevlogen. Mijn ervaring is dat ze pas na zonsondergang op de slaapplaats aankomen. De reigers slapen dan in bomen die langs het water staan. Afgelopen winter zag ik 2 grote zilverreigers en een koereiger samen vliegen op slaaptrek en zo landden ze op de slaapplaats die ik tel in de Vierambachtenboezem/Het Oostenrijk bij Spijkenisse. Verschillende soorten reigers zoeken elkaar dus ook op tijdens de slaaptrek. Koereigers zijn zeker in de winter nog wel schaars hier in de omgeving, dus leuk om die ertussen te hebben. Op ‘mijn’ slaapplaats heb ik tussen de 7 en 18 vogels geteld. Andere slaapplaatsen zijn in het Quackjeswater, in de aalscholverkolonie bij Biert (Welvliet) en bij de Bernisse/Stompaardse plas. Hoewel ik me afvraag of het bij die laatste twee plaatsen om veel vogels gaat. Grote kans dat er nog wel meer slaapplaatsen zijn. Als je ‘s winters in de schemer buiten bent heb je dus best een goede kans om iets van deze slaaptrek te zien. Landelijk meldt Sovon nog dat de slaapplaatsen van grote zilverreigers steeds meer verspreid zijn. Daardoor zijn er dus meer slaapplaatsen met lagere aantallen vogels. Van de ruim 200 getelde slaapplaatsen waren er afgelopen seizoen maar 8 slaapplaatsen met meer dan 100 vogels. Dit zijn dus resultaten van de tellingen van afgelopen winter ’24/’25. Zo’n grote slaapplaats moet er prachtig uitzien, al die statige witte vogels! Ook worden er steeds vaker koereigers waargenomen op slaaptrek wat past bij de algehele toename van de soort.

Waterpieper

De waterpieper is qua zichtbaarheid zo ongeveer het tegenovergestelde van de grote zilverreiger. Klein, vrij grijsbruin en onopvallend foeragerend. Dat maakt het best een uitdaging om ze overdag te vinden en ook om de slaapplaatsen in kaart te brengen. Wat daarbij helpt is dat ze tijdens de (slaap) trek regelmatig roepen. Daardoor kan je dus ook met een beetje geluk de vliegrichting vaststellen en zo kan de slaaptrek helpend zijn voor het vinden van een slaapplaats. De waterpieper is een echte wintergast bij ons, hij broedt in het hooggebergte, bijvoorbeeld in de Alpen. Hij wordt makkelijk in aantal onderschat omdat je er snel overheen kijkt. Cornelis Fokker doet daarom al een aantal jaar onderzoek naar de waterpieper op IJsselmonde. Hij ringt de vogels op de slaapplaats in brede rietkragen. Bij ons op Voorne-Putten is Michael van Beveren hier ook mee begonnen. Als mijn gezondheid het toelaat tel en zoek ik wat mee. Een uitdaging is het in ieder geval. Overdag foerageren waterpiepers op natte akkers en natte graslanden in een straal van 1-5 km van de slaapplaats. Dat lijkt niet zoveel maar hemelsbreed is dit nog best een afstand naar alle kanten vanaf de slaapplaats. Voor zo’n kleine vogel is het best een stuk vliegen, het komt iedere dag terug. En ze steken ook gerust een rivier over om bij de slaapplaats te komen. Leuk is het om in de winter één of meer vogels te kunnen onderscheppen op slaaptrek. Het beste daarvoor is om wat rond te fietsen en te luisteren naar overvliegende exemplaren. Als je bij een plek staat waarvan je weet dat het een slaapplaats is kan je het laatste stukje meemaken van de slaaptrek: enkele of een groep waterpiepers komen aangevlogen in een typische schokkende piepervlucht en draaien wat rondjes boven de rietkraag. Alsof ze het beste plekje zoeken. Daarna duiken ze het riet in. Maar het kan ook dat ze vanuit actieve vlucht het riet induiken! Dat ziet er behoorlijk roekeloos uit maar blijkbaar weten ze wat ze doen in het donker. Interessant is ook dat het tijdstip van de slaaptrek wisselt: in de weken dat de periode daglicht het kortst is, arriveren de waterpiepers later op de slaapplaats dan in bijvoorbeeld november of maart. Ook kan het uitmaken of het een bewolkte of een heldere dag is wanneer waterpiepers aan hun slaaptrek beginnen. Ze willen dus zo lang mogelijk foerageren. Waterpiepers kunnen lang op dezelfde plek foerageren maar wisselen ook van plek als de akker bijvoorbeeld te droog wordt. Dat beïnvloedt natuurlijk ook de lengte van de slaaptrek en het tijdstip van vertrek.

Waterpieper. Foto: Erik de Lange

Wanneer de ‘gewone’ trek voorbij is, blijft er onder andere met de slaaptrek dus nog altijd genoeg te zien en te ontdekken!